

tekst. Het geheim ervan omvat tegelijk alles en niets: 'De boom is de boom van de kennis van het niets.'

Verhelst verklaarde ooit in een interview niet te begrijpen waarom mensen maar naar betekenis blijven zoeken in zijn teksten. Dat vond hij waarlijk belachelijk. Zo'n uitspraak is, toegegeven, blasé, maar ze verwoordt wel het literaire credo volgens hetwelk zijn teksten geconcipieerd lijken – behalve het al bij al vrij klassieke *Romeo en Julia* dan. En voor alle duidelijkheid, hij heeft het allemaal al uitgelegd in *Het Spierenalfabet*, naar analogie van het programma van een bepaald soort hedendaagse dans:

'Ben ik op zoek naar betekenissen? Ik stel mij bloot aan impulsen. Ik laat mij bombarderen met indrukken, mijn hele lichaam is mijn gulzige camera, in mijn hersenen tollende beelden in het rond. Maar betekenissen? Een structuur? Op een bepaald ogenblik stop je de zoektocht naar iets wat er toch niet is.

Hoogstens kan er sprake zijn van een rode draad die af en toe als een bliksem door de beelden heen flitst. Die roodgloeiende draad die ik van de ene naar de andere hand laat dansen, terwijl ik op mijn vingertoppen blaas. Waarna ik die bliksem plots – uit verveling? – laat vallen. Ik ben mijn eigen bliksemafleider. Vergeten is mijn grootste kwaliteit. Blanco geest. Blanco lichaam. Alsof ik in een fauteuil zit en verblindend wit licht aan alle kanten uit mij vandaan straalt. Liters melk die uit me wegstromen zodat ik lijk op een albino met geopende aderen. More is more. En dat vernielen. [...]

Ik zie wat ik wil zien. Ik toon wat ik wil laten zien.

Ik wil zo veel beelden dat de betekenis verdwijnt als in een centrifuge. Een tollende vuurbol die wegsplattende betekenissen gene-

reert. Mogelijkheden. Een mogelijkhedenmachine wil ik zijn.'

Goed, dat mag allemaal wel duizelingwekkend klinken: een theatertekst zonder samenclusterende betekenis (ofte een 'texte pluriel'), zonder objectieve structuur, een mogelijkheidstekst, waarin de taal haar eigen diepten aanschouwt... zet het maar eens op de scène! Maar laten we eerlijk zijn, genoemde noties zijn in andere kunsten – beeldende kunst, muziek, dans of literatuur – al jaren gethematiseerd. Al lang heeft men daar met heel andere betekenisnormen leren leven. En de Vlaamse literatuur loopt traditiegetrouw wat jaartjes achter op de internationale scène, dus ge kunt tellen! Maar op één of andere manier is dat toch allemaal te vreemd voor het theater, lijkt het theater daar nog niet klaar voor. Theater is een trage kunst. Omdat het leeft van het directe contact met het publiek. En u weet hoe conservatief dat kan zijn. Theater heeft, meer nog dan andere kunsten, af te rekenen met verwachtingspatronen omdat de consumptie onmiddellijk geschiedt. Er is geen tijd voor het rijpen. Geldt dat dan niet voor dans? Toch wel. Kijk maar naar het gemiddelde publieksbereik, enkele grote kleppers niet te na gesproken. Dans is misschien een moediger kunst...

Mooi maar meedogenloos

En toch heeft een uitspraak als 'ik begrijp niet waarom mensen maar naar betekenis blijven zoeken in mijn werk' voor zover ze wordt doorgezet in een tekst, iets meedogenloos en hautains. Het geeft Verhelsts teksten soms iets arrogants en cynisch. Ze tonen geen mededogen, lachen met de naïviteit van de lezer/theatermaker/toeschouwer en duwen hem/haar in een slachtofferrol. Ze reiken geen hand, maar verpletteren zoals willekeurige vrijheid doet. Het is die willekeur die me bij het spelen van *Maria Salomé* destijds zo kwaad maakte. Daarom ben ik die tekst toen ook nader gaan bestuderen. Ik was des te meer ontgoocheld omdat ik Verhelsts werk zo vurig had bemind. In *Maria Salomé* kon ik geen enkele troost vinden, ik kwam er nooit in thuis. Het is een tekst van een generatie vóór mij die de wereld heeft onttoverd en weggegooid, en in ruil daarvoor als troostprijs het holle playstation-genot van de citatologie aanreikt.

Dat is de paradox van de postmoderne kunst. In eerste instantie wil zij een gedesillusioneerde kunst zijn, een kunst ontdaan van illusies. Zij laat zich niet vangen in de schone

schijn van samenhangendheid, betekenis, verhaal, eenheid, doelgerichtheid, vooruitgang, systematiek en harmonie. Zij is zich bewust van versplintering, identiteitsverlies, chaos, noumenale betekenisloosheid en menselijke betekenisproductie. Zij wil niets liever dan dit besef overdragen naar de lezer, toeschouwer of luisteraar. Zij wil niets liever dan zich verheugen om dit illusieverlies. Denken we maar aan de vele manifestaties waarmee in de jaren '80 bij ons te lande de aangewaarde postmoderne tendens in de literatuur zichzelf illustreerde, in tijdschriften als *R.I.P.* en later *Yang*, en boekjes als *Twist met ons*. Exemplarisch voor het leven in de brouwerij was bijvoorbeeld Eric Spinoys manifest *Een dag op het land*.¹⁰ Of het reeds vernoemde manifest *Rifbouw (een klein abc)* van Dirk Van Bastelaere, waarin in alfabetische volgorde de [+/-] sleutelwoorden van het postmodernisme worden aangehaald. In het lijstje verschijnen termen als Allegorie, Angst (voor beïnvloeding), Betekenis, Breuk, Discontinuïteit, Lichaam, Maniërisme, Oninterpreteerbaarheid, Overinterpreteerbaarheid en Paradijs. Allemaal noties die nog steeds van toepassing zijn op Verhelsts toneelwerk.

C'est la vie

Wil het postmodernisme in eerste instantie dus de illusionistische schellen van de ogen halen en heeft zij een emancipatorische bedoeling, dan verzakt zij in tweede instantie echter ook makkelijk in een grimmige, veel minder vreugdevolle vorm van wantrouwen en distantie. Het is op dat moment, wanneer de desillusie aan het stollen gaat, dat cynisme vrij spel krijgt.

Dat lijkt me hier en daar met Verhelsts teksten aan de hand. Zij zijn tenslotte van iets latere datum dan voornoemde manifesten. Op die enkele jaren lijkt het moreel gestrand op een schijnbaar onontkoombaar status-quo, een houding van 'C'est la vie'. De ware volwassene lacht minzaam met naïviteit, zoals in de volgende passage uit *Maria Salomé*, waarschijnlijk de meest cynische tekst van allemaal:

ICARUS: [...] Is er een wereld buiten het
labyrint?/ Zijn er andere bloemen/ dan
lichaamsdelen?

*Icarus buigt opnieuw/ en kijkt verwachtingsvol naar
Prometheus/ Prometheus kijkt naar Maria Salomé/
ze schudden glimlachend hun hoofd/ en applaudiseren
met de vingertoppen.*